

Bożena Pera*

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

REGIONALNE POROZUMIENIA HANDLOWE UNII EUROPEJSKIEJ I EFTA

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie preferencyjnych porozumień handlowych zawartych przez Unię Europejską i EFTA, przede wszystkim z państwami europejskimi oraz blisko położonymi krajami basenu Morza Śródziemnego, a także podejmowanych działań prowadzących do uproszczenia i rozwoju wielostronnej wymiany handlowej w tym regionie, zgodnej z zasadami Światowej Organizacji Handlu. W artykule syntetycznie ujęto problematykę regionalnych porozumień handlowych, notyfikowanych przez WTO. Przeprowadzono analizę umów UE i EFTA umożliwiających preferencyjne warunki wymiany. W ostatniej części zwrócono uwagę na inicjatywy podejmowane głównie przez Unię Europejską we współpracy z krajami EFTA w zakresie ograniczenia efektu spaghetti w regionie Europy, Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej.

Słowa kluczowe: regionalne porozumienia handlowe, Unia Europejska, EFTA, paneurośroziemnomorski system kumulacji pochodzenia, konwencja regionalna w sprawie preferencyjnych reguł pochodzenia

Wprowadzenie

Proliferacja preferencyjnych porozumień handlowych jest jednym z czynników wywierających duży wpływ nie tylko na kształtowanie się uregulowań handlu, lecz

---

* E-mail: perab@uek.krakow.pl.

również na wielkość jego strumieni i strukturę towarową. Istniejąca skomplikowana sieć dwustronnych porozumień handlowych, nazywana także **efektem spaghetti**, to wyzwanie zarówno dla WTO, jak i znaczących podmiotów gospodarki światowej, także z Unii Europejskiej, do podjęcia działań prowadzących do jej uproszczenia i większej przejrzystości.

Celem artykułu jest przedstawienie preferencyjnych umów handlowych zawartych zarówno przez UE, jak i EFTA, szczególnie z państwami położonymi na kontynencie europejskim i sąsiadującymi z nimi krajami basenu Morza Śródziemnego, oraz inicjatyw podejmowanych na rzecz uproszczenia i rozwoju wielostronnej wymiany handlowej w tym regionie.

1. Regionalne porozumienia handlowe a wielostronny system handlu WTO

Od początku lat 90. XX w. w handlu światowym rośnie liczba preferencyjnych porozumień handlowych zawieranych nie tylko przez państwa na zbliżonym poziomie rozwoju gospodarczego, ale coraz częściej podpisywanych również przez kraje gospodarczo rozwinięte i rozwijające się bądź jedynie przez tę ostatnią grupę. Według Światowej Organizacji Handlu na początku 2015 r. odnotowano ogółem 446 notyfikacji, przy czym porozumienia dotyczące towarów, usług i przystąpienia kolejnego państwa do już istniejącej umowy ujęto wspólnie, obowiązywało natomiast 259 preferencyjnych porozumień handlowych. Uwzględniając typ powiązań, wśród obowiązujących umów w blisko 58% założono utworzenie strefy wolnego handlu, a celem zaledwie 6% układów było doprowadzenie do powstania unii celnej. Integracja gospodarcza wykraczająca poza liberalizację towarów była przedmiotem blisko co trzeciej umowy¹. Każde z państw należących do WTO lub mające status obserwatora notyfikowało co najmniej jedno regionalne porozumienie handlowe².

Od powstania Światowej Organizacji Handlu zawarto blisko 250 regionalnych porozumień handlowych. Najwięcej umów handlowych notyfikowano w latach 2008–2009 i 2012–2013. Sam proces rozszerzenia i formowania regionalnych układów handlowych ujęto w teorii efektu domina. Przystąpienie państwa do porozumienia skutkuje poprawą warunków dostępu do rynku krajów tworzących

¹ www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm; <http://rtais.wto.org/UI/publicsummary-table.aspx> (dostęp: 28.02.2015).

² <http://rtais.wto.org/UI/PublicConsultPreDefReports.aspx> (dostęp: 1.03.2015).

Tabela 1. Obowiązujące regionalne porozumienia handlowe według roku notyfikowania przez WTO w latach 1995–2015 (stan na 10 marca 2015 r.)

Rok	Ogółem	Forma porozumienia			Zasięg geograficzny		Liczba Partnerów*	
		FTA (FTA+EIA)	CU (CU + EIA)	pozostałe EIA (PTA)	regionalne	międzyregionalne	dwu-stronne	wielostronne
1995–1999	27	15 (3)	5 (1)	1 (0)	22	5	10 (7)	9 (1)
2000	6	6 (0)	0 (0)	0 (0)	2	4	1 (5)	0 (0)
2001	11	8 (3)	0 (0)	0 (0)	8	3	10 (1)	0 (0)
2002	8	3 (5)	0 (0)	0 (0)	4	4	4 (3)	1 (0)
2003	10	3 (6)	0 (1)	0 (0)	4	6	7 (2)	1 (0)
2004	14	7 (5)	0 (1)	0 (1)	9	5	9 (2)	3 (0)
2005	9	3 (5)	1 (0)	0 (0)	4	5	6 (2)	1 (0)
2006	11	4 (6)	0 (1)	0 (0)	7	4	5 (3)	3 (0)
2007	11	4 (5)	1(1)	0 (0)	7	4	6 (1)	4 (0)
2008	26	18 (8)	0 (0)	0 (0)	23	3	18 (5)	3 (0)
2009	21	16 (4)	0 (0)	0 (1)	9	12	16 (5)	0 (0)
2010	17	6 (7)	1 (0)	0 (3)	12	5	11 (4)	1 (1)
2011	15	5 (10)	0 (0)	0 (0)	5	10	10 (4)	0 (1)
2012	24	8 (12)	2 (1)	1 (0)	16	8	15 (3)	5 (1)
2013	22	7 (13)	0 (1)	0 (1)	11	11	17 (1)	2 (2)
2014	12	0 (12)	0 (0)	0 (0)	6	6	5 (3)	3 (1)
2015	4	1 (3)	0 (0)	0 (0)	1	3	3 (1)	0 (0)

* W nawiasie podano liczbę porozumień, w których jedna ze stron jest regionalnym ugrupowaniem integracyjnym.

Źródło: obliczenia na podstawie bazy RTA-IS,
<http://rtais.wto.org/UI/PublicAllRTAList.aspx> (dostęp: 10.03.2015).

ugrupowanie integracyjne i może chronić je przed marginalizacją pozycji w regionie i na świecie³. Wśród porozumień notyfikowanych w latach 1995–2015 dominowały układy dotyczące strefy wolnego handlu (stanowiąc 90% ich liczby ogółem), przy czym prawie co drugi z nich był umową pogłębioną, wykraczającą zakresem uregulowań poza liberalizację handlu towarami. Dynamiczny wzrost tych ostatnich wystąpił przede wszystkim w latach 2010–2014. Unie celne należały do o wiele rzadziej tworzonych ugrupowań przez państwa WTO (stanowiąc około 6% zawartych układów). Uwzględniając zasięg geograficzny, w około 60% porozumień

³ R.E. Baldwin, *Multilateralising Regionalism: Spaghetti Bowls as Building Blocs on the Path to Global Free Trade*, „The World Economy” 2006, Vol. 29, No. 11, s. 1466–1469.

handlowych podpisujące je kraje były położone na obszarze jednego regionu. Od roku 2009 można odnotować rosnący udział wzajemnego przyznawania sobie preferencji przez państwa położone na różnych kontynentach. Ponad 80% zawartych umów miało charakter porozumień dwustronnych, przy czym stroną co czwartej z nich było ugrupowanie integracyjne. W przypadku umów multilateralnych jedynie około 14% było podpisanych przez strony same tworzące regionalne porozumienia handlowe.

W pierwszym okresie trwania rundy dohijskiej (w latach 2001–2007), można odnotować spadek zainteresowania państw członkowskich WTO procesem regionalnej integracji gospodarczej, czego skutkiem była relatywnie mniejsza liczba notyfikowanych układów. W roku 2008 sytuacja uległa zmianie i nastąpił wzrost corocznie negocjowanych umów, zawierających już nie tylko warunki liberalizacji handlu towarami, lecz coraz więcej z nich regulowało również warunki przepływu czynników produkcji (tab. 1).

Skutki udziału państw w regionalnych porozumieniach handlowych mogą zarówno korzystnie oddziaływać na rozwój wielostronnego systemu handlu, jak i negatywnie⁴, w tym także zakłócać jego regulacje i przejrzystość funkcjonowania⁵. Ponadto mogą przyczyniać się do zniekształcania wymiany handlowej w wyniku wystąpienia efektu przesunięcia handlu, zawężać zakres współpracy regionalnej do sektorów niewrażliwych, obniżać wydajność produkcji krajów tworzących ugrupowanie, lub ograniczać dostęp do rynku towarów spoza ugrupowania przez stosowanie reguł pochodzenia. Oprócz potencjalnych konsekwencji gospodarczych w tworzeniu i późniejszym funkcjonowaniu ugrupowań powstałych na skutek zawarcia regionalnych porozumień handlowych, szczególnie w krajach rozwijających się, istotną rolę mogą odgrywać również przesłanki polityczne.

Rosnąca liczba regionalnych porozumień handlowych wraz z postępującym nakładaniem się i krzyżowaniem powiązań między różnymi krajami przyczyniły się do powstania i upowszechnienia się już w połowie lat 90. XX w., pojęcia **efekt**

---

⁴ W literaturze przedmiotu wpływ ten przedstawiono m.in. w E. Czarny, *Regionalne ugrupowania integracyjne w gospodarce światowej*, PWE, Warszawa 2013, s. 32–34; B. Hoekman, M.M. Koostecki, *Ekonomia światowego systemu handlu. WTO: zasady i mechanizmy negocjacji*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 521–530.

⁵ Szerzej nt. systemu przejrzystości i regulacji w zakresie tworzenia regionalnych porozumień handlowych por. K. Śledziewska, *Regionalizm handlowy w XXI w. Przesłanki teoretyczne i analiza empiryczna*, Wydawnictwo UW, Warszawa 2012, s. 24–32.

spaghetti⁶, odnoszącego się głównie do zobrazowania skomplikowanej sieci dwustronnych umów o różnych warunkach liberalizacji, często wymagających podjęcia dalszych działań na rzecz ich uporządkowania i zapewnienia większej przejrzystości przez centra regionalne, takie np. jak Unia Europejska, Stany Zjednoczone, czy kraje ASEAN, pełniące funkcję piasty i szprych – ich partnerów, mających o wiele mniejsze znaczenie jako strony umów, dlatego określanych także jako peryferia⁷.

2. Unia Europejska i kraje EFTA jako centra regionalnych porozumień handlowych

Unia Europejska i EFTA to najbardziej aktywne podmioty, w tworzeniu regionalnych porozumień handlowych⁸, które zawarły bowiem odpowiednio 38 i 25 umów notyfikowanych przez WTO. Oprócz układów negocjowanych przez wszystkie państwa członkowskie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, każde z nich wynegocjowało i przystąpiło do kilku innych⁹.

W przypadku UE prawie co druga umowa prowadziła do utworzenia strefy wolnego handlu i liberalizacji jedynie wymiany towarami (20 umów). Drugą grupę, zwłaszcza wśród porozumień nowszej generacji, stanowią układy zakładające tworzenie tzw. pogłębionych stref wolnego handlu (14 porozumień), uwzględniające również przepływ czynników produkcji i wychodzące swoim zakresem poza obszary regulowane przez WTO. Jedynie z trzema państwami UE utworzyła unię celną, a w jednym przypadku – z krajami EFTA – został zawarty układ o integracji gospodarczej zakładający budowę Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Stanowi on uzupełnienie umów dotyczących liberalizacji handlu towarami, obowiązujących już od 1973 r. Dla porównania EFTA zawarła 17 porozumień prowadzących

---

⁶ J. Bhagwati, *US Trade Policy: The Infatuation with FTAs*, Discussion Paper, No. 726, Columbia University, New York, 1995, s. 4–9; <http://storage.globalcitizen.net/data/topic/knowledge/uploads/20090222131937814.pdf> (dostęp: 10.03.2015); J. Bhagwati, D. Greenaway, A. Panagariya, *Trading Preferentially: Theory and Policy*, „The Economic Journal” 1998, Vol. 108, No. 449, s. 1139.

⁷ S.Y. Chong, J. Hur, *Small Hubs, Large Spokes and Overlapping Free Trade Agreements*, „The World Economy” 2008, Vol. 31, No. 12, s. 1625–1626.

⁸ Udział tych ugrupowań w globalnym handlu znacznie się różni.

⁹ Badaniem objęto jedynie porozumienia, w których EFTA jest stroną jako ugrupowanie integracyjne. Pominięto natomiast umowy podpisane przez Islandię z Chinami, Szwajcarię z Chinami i Japonią, jako oddzielne układy.

do utworzenia strefy wolnego i 10 umów (w tym jedną z UE), w których założono pogłębioną integrację, wykraczającą poza zliberalizowany obrót towarami¹⁰.

Zarówno w przypadku UE, jak i EFTA przeważają porozumienia o charakterze bilateralnym, w których jedna ze stron jest ugrupowaniem integracyjnym. Unia Europejska zawarła 30 tego rodzaju porozumień. Pozostałe 8 umów to wielostronne układy akcesyjne, oraz regulujące stosunki wymiany z więcej niż jednym partnerem handlowym. Od początku lat 90. XX w. kraje EFTA wspólnie negocjują warunki regionalnych porozumień handlowych. Ugrupowanie to jest stroną zaledwie czterech wielostronnych umów. Obydwa ugrupowania są aktywnie zaangażowane w negocjowanie kolejnych porozumień. Unia Europejska poinformowała o rozpoczęciu negocjacji 12 nowych umów, natomiast EFTA pertraktuje warunki pięciu układów.

W dalszej części artykułu porównano regionalne porozumienia handlowe Unii Europejskiej i EFTA pod względem ich geograficznego położenia.

Regionalne porozumienia handlowe zawarte zarówno przez Unię Europejską jak i kraje EFTA wykraczają poza obszar kontynentu europejskiego i państw basenu Morza Śródziemnego. Z punktu widzenia obu ugrupowań atrakcyjnymi partnerami handlowymi są często kraje położone na kontynentach obu Ameryk. Relacje z azjatyckimi partnerami dotychczas dość często były natomiast oparte na zasadach WTO. EFTA w porównaniu z UE ma więcej zawartych regionalnych umów handlowych ze znaczącymi partnerami z krajów azjatyckich. Sytuacja ta może ulec zmianie, jeśli obecne negocjacje prowadzone przez UE zostaną zakończone¹¹. Unia Europejska jest natomiast bardziej powiązana z krajami afrykańskimi niż kraje EFTA (tab. 2). Aktywność międzynarodowa UE w regionie Afryki jest skutkiem nie tylko konkretnych interesów politycznych i gospodarczych ugrupowania, lecz również ma swoje historyczne uwarunkowania¹².

---

¹⁰ WTO, *Regional Trade Agreements*, <http://rtais.wto.org> (dostęp: 1.03.2015).

¹¹ Mając na względzie wzrost gospodarczy krajów azjatyckich i rosnące znaczenie powiązań zarówno wewnątrz- jak i międzyregionalnych, w tym również współzależności z jednolitym rynkiem, UE podejmuje także na forum ASEM (do którego należą również Szwajcaria i Norwegia) działania prowadzące do rozpoczęcia z kolejnymi państwami negocjacji w sprawie porozumień o wolnym handlu.

¹² Kraje te często były posiadłościami kolonialnymi obecnych państw członkowskich UE. Pogłębiające się dysproporcje w rozwoju gospodarczym w stosunku do państw wysoko rozwiniętych i bariery społeczno-polityczne nadal są częstymi problemami rozwoju wzajemnych relacji z tymi krajami, i pomiędzy nimi.

Tabela 2. Obowiązujące i negocjowane porozumienia handlowe Unii Europejskiej i krajów EFTA w ujęciu regionalnym (stan na 13 marca 2015 r.)

Unia Europejska	EFTA
Wspólne porozumienia	
Europa: Albania, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Macedonia, Serbia, Wyspy Owcze, Europejski Obszar Gospodarczy, kraje EFTA a Unia Europejska (towary), Ukraina* Basen Morza Śródziemnego: Egipt, Izrael, Jordania, Liban, Maroko, Palestyna, Turcja, Tunezja Ameryka Północna: Meksyk Ameryka Środkowa i Południowa: Chile, Kostaryka, Panama, Kolumbia, Peru Azja: Korea Płd.	
Obowiązujące	
Europa: EC, Andora, San Marino, Mołdowa Basen Morza Śródziemnego: Algieria, Syria Ameryka Północna: brak obowiązujących umów Ameryka Środkowa i Południowa: CARIFORUM, Ameryka Środkowa Azja: Gruzja Afryka: Kamerun, Wybrzeże Kości Słoniowej, RPA, Południowa-Wschodnia Afryka Pacyfik: Papua Nowa Gwinea/Fidzi Kraje i Terytoria Zamorskie	Europa: państwa członkowskie EFTA Basen Morza Śródziemnego Ameryka Północna: Kanada Ameryka Środkowa i Południowa Azja: Hongkong, Singapur Afryka: SACU
Negocjowane	
Basen Morza Śródziemnego: Maroko (rozszerzenie umowy) Ameryka Północna: Kanada, USA Azja: Indie, Japonia, Malezja, Singapur, Tajlandia, Wietnam Afryka: Wspólnota Afryki Wschodniej, SADC, Afryka Zachodnia	Basen Morza Śródziemnego Ameryka Północna Azja: GCC, Indie, Indonezja, Rosja, Kazachstan, Białoruś, Wietnam Afryka: brak rozpoczętych negocjacji nowych porozumień

* Według bazy WTO porozumienie UE z Ukrainą weszło w życie, ale nie zostało notyfikowane.

Źródło: opracowanie własne na podstawie WTO, Regional Trade Agreements, <http://rtais.wto.org> (dostęp: 1.03.2015).

Na podstawie analizy porównawczej regionalnych porozumień handlowych zawartych z tymi samymi państwami, zarówno przez Unię Europejską, jak i EFTA można podjąć próbę wskazania wybranych działań prowadzących do uproszczenia i rozwoju wielostronnej wymiany handlowej w badanym regionie.

3. Ocena działań podjętych przez Unię Europejską i EFTA na rzecz ograniczania zjawiska efektu spaghetti

Występowanie ugrupowań integracyjnych jako jednej strony układów handlowych i ich otwarcie na przystępowanie nowych państw może zwiększyć przejrzystość sieci powiązań handlowych i gospodarczych między państwami należącymi do WTO, a tym samym ograniczać zjawisko **efektu spaghetti**. Zawierane w ten sposób bilateralne porozumienia regulują wzajemne stosunki z większą liczbą państw i zapewniają stronom umowy preferencyjny dostęp do krajowych rynków.

Reguły pochodzenia, będące integralną częścią regionalnych porozumień handlowych, są traktowane jako potencjalna bariera handlu, utrudniająca dostęp do rynku kraju oferującego znaczące preferencje¹³. Jedną z inicjatyw podjętych przez UE we współpracy z EFTA było rozszerzenie paneuropejskiego systemu kumulacji pochodzenia na kraje basenu Morza Śródziemnego. System ten wprowadzono w 1997 r. w relacjach handlowych między krajami UE (15 państw członkowskich), EFTA (4 kraje) i ówczesnymi dziesięcioma państwami Europy Środkowej, kandydującymi do członkostwa w jednolitym rynku (CEFTA i BAFTA). Państwa te zdecydowały się na zastąpienie reguł pochodzenia towarów, będących protokołami do bilateralnych umów handlowych, zestawem wspólnych zasad, wprowadzających kumulację diagonalną między 29 krajami na kontynencie europejskim. Wymianę handlową z Turcją objęto tymi regułami w 1999 r., następnie system rozszerzono na Wyspy Owcze, a od 2005 r. reguły te wprowadzono do bilateralnych porozumień zawieranych z państwami basenu Morza Śródziemnego, które podpisały deklarację barcelońską¹⁴.

We wprowadzonej diagonalnej (wielostronnej) kumulacji, założono możliwość nadania pochodzenia produktowi wytworzonemu z materiałów nabywanych początkowo w 42 krajach, a docelowo w 49 państwach, które zawarły między sobą układy o wolnym handlu (zgodnie z regułą zmiennej geometrycznej)¹⁵. Zgodnie z wprowadzonymi zasadami, materiały nabywające pochodzenie w jednym z krajów strefy

---

¹³ E. Naumann, *Comparing EU Free Trade Agreements. Rules of Origin*, „In Brief” 2006, No. 61, s. 1–3.

¹⁴ R.E. Baldwin, *op.cit.*, s. 1484.

¹⁵ P. Hanclich, *System preferencji celnych Unii Europejskiej*, Wyd. Ars boni et aequi, Poznań 2008, s. 474–475.

mogą być dodane do innego produktu pochodzącego z tych państw bez utraty tego statusu¹⁶. Działania podjęte przez Unię Europejską i EFTA przyczyniły się głównie do powstania zharmonizowanej regionalnej strefy handlu towarami przemysłowymi (obejmującej działy 25–97 HS). Dotyczy to również produktów tej grupy pochodzących z Andory i San Marino¹⁷.

Należy dodać, że w kontaktach między partnerami Europejskiego Obszaru Gospodarczego stosowana jest pełna kumulacja pochodzenia, umożliwiająca poddawanie procesom obróbki i przetworzenia materiałów niepochodzących.

Panewrośroziemnomorski system kumulacji pochodzenia jeszcze nie obowiązuje w pełni. Te regionalne reguły pochodzenia mają zastosowanie głównie w wymianie handlowej między państwami członkowskimi UE i EFTA z pozostałymi partnerami. Dotychczas nie udało się podpisać wielu umów o wolnym handlu regulujących wymianę w grupie krajów basenu Morza Śródziemnego i Bałkanów Zachodnich oraz między partnerami należącymi do nich (tab. 3). Zgodnie z przyjętymi założeniami niektóre grupy wrażliwych produktów objęto okresem przejściowym. Należą do nich przede wszystkim towary tekstylno-odzieżowe pochodzące głównie z państw basenu Morza Śródziemnego, dla których został on przedłużony do końca 2015 r.

Kontynuacją podjętej inicjatywy, wprowadzającą większą przejrzystość i efektywne zarządzanie systemem kumulacji, jest regionalna konwencja w sprawie panewrośroziemnomorskich preferencyjnych reguł pochodzenia¹⁸. Jej wejście w życie pozwala pominąć w układach o wolnym handlu wielu dwustronnych protokołów zawierających zasady i warunki określania kraju pochodzenia. Konwencję ratyfikowało większość państw objętych systemem preferencyjnych reguł pochodzenia (z wyjątkiem Algierii, Libanu, Maroka, Syrii i Kosowa). Wprowadzenie ujednoczonych reguł może pozwolić na dalszy rozwój wymiany handlowej przez oferowanie np. korzyści z fragmentaryzacji produkcji rozmieszczonej na obszarze wykraczającym poza UE. Mogą także przyczynić się do rozwoju i pogłębienia procesów

¹⁶ *Ibidem*, s. 477; P. Augier, M. Gasiorek, C. Lai-Tong, *Rules of Origin and the EU-Med Partnership: The Case of Textiles*, „The World Economy” 2004, Vol. 27, No. 9, s. 1454.

¹⁷ http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/rules_origin/preferential/article_779_en.htm (dostęp: 25.03.2015).

¹⁸ *Regional Convention on Pan-Euro-Mediterranean Preferential Rules of Origin*, http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs_duties/rules_origin/preferential/article_783_en.htm#new, (dostęp: 20.03.2015).

Tabela 3. Paneurośroziemnomorskie reguły pochodzenia w porozumieniach o wolnym handlu (stan na 1.01.2015 r.)

Kraj/ grupa	EFTA					Pozostałe kraje		Bałkany zachodnie					Kraje śródziemnomorskie									
	EU	CH	LI	IS	NO	FO	TR	MK	RS	AL	ME	BA	EG	DZ	IL	JO	LB	MA	PS	SY	TN	UA
EU		X	X	X	X	X	X	K	K	K	K	K	X	X	X	X		X	X		X	
CH	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X
LI	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X
IS	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X
NO	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X
FO	X	X	X	X	X																	
TR	X	X	X	X	X			K	K	K	K	K	X		X	X		X		X	X	
MK	K	X	X	X	X			K		X	X											
RS	K	X	X	X	X			K	X		X											
AL	K	X	X	X	X			K	X	X												
ME	K	X	X	X	X			K														
BA	K	X	X	X	X			K														
EG	X	X	X	X	X		X									X		X				X
DZ	X																					
IL	X	X	X	X	X		X									X						
JO	X	X	X	X	X		X						X		X			X				X
LB		X	X	X	X																	
MA	X	X	X	X	X		X						X		X							X
PS	X																					
SY							X															
TN		X	X	X	X		X						X		X		X					
UA		X	X	X	X																	

EU – Unia Europejska, CH- Szwajcaria, LI – Liechtenstein, IS – Islandia, NO – Norwegia, FO – Wyspy Owcze, TR – Turcja, MK – Macedonia, RS – Serbia, AL – Albania, ME – Czarnogóra, BA – Bośnia i Hercegowina, EG – Egipt, DZ – Algieria, IL – Izrael, JO – Jordania, LB – Liban, MA – Maroko, PS – Terytorium Palestyny, SY – Syria, TN – Tunezja, UA – Ukraina, X – konwencja weszła w życie, K – przyjęcie reguł kumulacji przez podpisanie konwencji regionalnej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Zawiadomienie Komisji dotyczące daty, od której stosuje się Regionalną konwencję w sprawie śródziemnomorskich preferencyjnych reguł pochodzenia lub protokoły w sprawie reguł pochodzenia przewidujące kumulację diagonalną pomiędzy Umawiającymi się Stronami tej konwencji, Dz. Urz. UE C 2014, No. 111, s. 9–11.

integracji gospodarczej. Objęcie systemem kumulacji reguł pochodzenia czternaśtu państw położonych w sąsiedztwie Unii Europejskiej i krajów EFTA potwierdza wdrożenie koncepcji utworzenia tzw. koła przyjaciół wokół jednolitego rynku, wzorowanego na Europejskim Obszarze Gospodarczym. Może się to przyczynić do wzrostu współzależności między państwami, a także dobrobytu oraz nawiązania i pogłębienia uprzywilejowanych stosunków politycznych, społecznych i gospodarczych. W ostatnich latach jest jednak ona znacznie ograniczana z powodu sytuacji w państwach graniczących z UE od strony wschodniej i południowej.

Rosnąca liczba regionalnych porozumień handlowych, które zostały zawarte lub są negocjowane przez UE i EFTA z tymi samymi państwami, może wyznaczać kierunki rozwoju dalszej, pogłębionej współpracy nie tylko z blisko położonymi krajami, ale również z ważnymi partnerami spoza regionu. Przystępowanie nowych państw do istniejących regionalnych porozumień handlowych działających zgodnie z zasadami WTO może przyczyniać się do dalszego rozszerzenia liberalizacji wymiany handlowej i zacieśnienia współpracy. Skutki zniesienia barier przepływu towarów, usług i czynników produkcji mogą także wzmacniać inicjatywy propagowania podobnych rozwiązań na skalę globalną. Z przeprowadzonej analizy wprowadzenia paneurośródnomorskiego systemu kumulacji pochodzenia wynika, że preferencyjne porozumienia handlowe ze względu na możliwe wsparcie rozwoju gospodarczego słabszych regionów są obecnie dość często zawierane między państwami zróżnicowanymi pod względem rozwoju gospodarczego.

Podsumowanie

Regionalne porozumienia handlowe, zwłaszcza od 2008 r., charakteryzował nie tylko znaczny wzrost ich liczby w stosunku do wcześniejszych lat, ale również szerszy zakres uregulowań, wykraczający poza liberalizację handlu towarami i obejmujący likwidację barier w przepływie usług i czynników produkcji. Stroną w nich, oprócz państw, coraz częściej są ugrupowania integracyjne otwierające się na nowe państwa członkowskie, wprowadzające nowe rodzaje współpracy i nawiązujące relacje handlowe na preferencyjnych warunkach ze swoimi partnerami, z czego również wynika ich bilateralny charakter.

Unię Europejską i Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu można uznać (ze względu na liczbę notyfikowanych umów) za centra regionalnych porozumień

handlowych, które aktywnie uczestniczą w ich negocjowaniu i zawieraniu. Obydwa ugrupowania podpisały 23 układy o wolnym handlu z tymi samymi państwami, położonymi głównie na kontynencie europejskim i w basenie Morza Śródziemnego. Były one podstawą podjęcia inicjatywy utworzenia w 2005 r. paneurośródziemnomorskiego systemu kumulacji pochodzenia, który obecnie obejmuje 40 państw. Wprowadzeniu dalszych ułatwień i przejrzystości wielostronnej wymiany handlowej, w tym również ograniczeniu **efektu spaghetti**, służy także wejście w życie konwencji regionalnej w sprawie preferencyjnych reguł pochodzenia, stosowanej wobec państw europejskich i basenu Morza Śródziemnego, umożliwiającej pominięcie w regionalnych umowach handlowych dwustronnych protokołów określających zasady i warunki wyznaczania kraju pochodzenia. Podjęte działania mogą wpłynąć na dalszy rozwój wielostronnej wymiany handlowej na obszarze jej obowiązywania, czerpanie korzyści z fragmentaryzacji produkcji poza obszarem Unii Europejskiej i EFTA, a także na rozwój i pogłębienie procesów integracji gospodarczej państw, które przyjęły te regulacje, a w przyszłości umożliwić przyłączenie do niej nowych krajów.

Literatura

- Augier P., Gasiorek M., Lai-Tong C., *Rules of Origin and the EU-Med Partnership: The Case of Textiles*, „The World Economy” 2004, Vol. 27, No. 9.
- Baldwin R.E., *Multilateralising Regionalism: Spaghetti Bowls as Building Blocs on the Path to Global Free Trade*, „The World Economy” 2006, Vol. 29, No. 11.
- Bhagwati J., Greenaway D., Panagariya A., *Trading Preferentially: Theory and Policy*, „The Economic Journal” 1998, Vol. 108, No. 449.
- Bhagwati J., *US Trade Policy: The Infatuation with FTAs*, Discussion Paper, Columbia University, New York 1995, No. 726, <http://storage.globalcitizen.net/data/topic/knowledge/uploads/20090222131937814.pdf>.
- Chong S.Y., Hur J., *Small Hubs, Large Spokes and Overlapping Free Trade Agreements*, „The World Economy” 2008, Vol. 31, No. 12.
- Czarny E., *Regionalne ugrupowania integracyjne w gospodarce światowej*, PWE, Warszawa 2013.
- Hanlich P., *System preferencji celnych Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Ars boni et aequi, Poznań 2008.
- Hoekman B., Kostecki M.M., *Ekonomia światowego systemu handlu. WTO: zasady i mechanizmy negocjacji*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław 2011.

http://ec.europa.eu/taxation_customs.

<http://rtais.wto.org>.

Naumann E., *Comparing EU Free Trade Agreements. Rules of Origin*, „In Brief” 2006, No. 61.

Regional Convention on Pan-Euro-Mediterranean Preferential Rules of Origin, http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/rules_origin/preferential/article_783_en.htm#new.

Śledziewska K., *Regionalizm handlowy w XXI w. Przesłanki teoretyczne i analiza empiryczna*, Wydawnictwo UW, Warszawa 2012.

www.wto.org.

Zawiadomienie Komisji dotyczące daty, od której stosuje się Regionalną konwencję w sprawie paneurośródziemnomorskich preferencyjnych reguł pochodzenia lub protokoły w sprawie reguł pochodzenia przewidujące kumulację diagonalną pomiędzy Umawiającymi się Stronami tej konwencji, Dz. Urz. UE C, 2014, Nr 111/05.

EU AND EFTA REGIONAL TRADE AGREEMENTS

Abstract

Regional trade agreements have spread very rapidly throughout the world since 2008. The purpose of the paper is to present the EU and EFTA preferential trade agreements both in European and Mediterranean Basin regions. Moreover, the initiative leading to simplify and develop international trade were assessed.

At the beginning a variety of RTAs notified in 1995–2015 by WTO were briefly described. Then the carried out analysis made it possible to compare the EU and EFTA regional trade agreements. The Pan-Euro-Mediterranean cumulation system and regional convention on preferential rules of origin were presented and assessed in the last part of the paper.

Translated by Bożena Pera

Keywords: regional trade agreements, European Union, EFTA, the Pan-Euro-Mediterranean cumulation system, regional convention on preferential rules of origin

JEL codes: F13, F15

